

УДК 791.43

Цімох Наталія Іванівна,
доцент кафедри тележурналістики,
дикторів та ведучих телепрограм
Київського національного
університету культури і мистецтв
tsimoh.n@gmail.com

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЖАНРІВ ТЕЛЕВІЗІЙНИХ ПРОГРАМ

Мета дослідження: проаналізувати процес диференціації жанрів та розширити уявлення про жанрові аспекти на сучасному телебаченні. Розглянути причини, що сприяли виникненню нових екранних форм, переосмисленню традиційних жанрів, становленню нових типів телевізійного мовлення. **Методологія дослідження:** полягає в застосуванні компаративного, історико-логічного методів, що дозволяє проаналізувати сучасне телебачення, на якому в процесі еволюції телевізійних жанрів, типів і форматів телемовлення спостерігається стала тенденція інтегрованого відбору телевізійних програм, створення нових жанрів. **Наукова новизна:** Порівняльний аналіз сучасного телебачення надає можливість глибше усвідомити причини, які сприяли народженню нових жанрів та жанрових ознак на телебаченні., а також виявити основні тенденції розвитку телебачення в історичному аспекті. На сучасному телебаченні в процесі еволюції телевізійних жанрів, типів і форматів телемовлення спостерігається стала тенденція інтегрованого відбору телевізійних програм, дифузія, гібридизація жанрів. У зв'язку із цим доцільно показати процес диференціації форм і жанрів телевізійних програм. **Висновки:** досліджено жанрові особливості сучасних телевізійних програм, виявлено причини переосмислення традиційних жанрів, становлення нових типів телевізійного мовлення. Було досліджено причини, які сприяли народженню нових жанрів та жанрових ознак на телебаченні. Проаналізовано, як впроваджуючи новітні цифрові технології, використовуючи багатство виражальних засобів, телевізійники постійно розширяють та урізноманітнюють жанрову палітру програм і передач, знаходяться у постійному пошуку ефективності синтезу зображення і слова.

Ключові слова: телебачення, телевізійний жанр, телевізійні програми, інформація.

**Цімох Наталія Івановна, доцент кафедри тележурналістики, дикторов и ведучих телепрограмм
Київського національного університета культури и мистецтв**

Диференциация жанров телевизионных программ

Цель исследования: проанализировать процесс дифференциации жанров и расширить представление о жанровых аспектах на современном телевидении. Рассмотреть причины, которые способствовали созданию новых экраных форм, переосмыслению традиционных жанров, становлению новых типов телевизионного вещания. **Методология исследования:** заключается в применении компаративного, историко-логического методов, что позволяет проанализировать современное телевидение, на котором в процессе эволюции телевизионных жанров, типов и форматов телевещания наблюдается стала тенденция интегрированного отбора телевизионных программ, создания новых жанров. **Научная новизна** Сравнительный анализ современного телевидения, на котором в процессе эволюции телевизионных жанров, типов и форматов телевещания наблюдается стала тенденция интегрированного отбора телевизионных программ, предоставляет возможность глубже осознать причины создания новых жанров, а также выявить основные тенденции развития телевидения в историческом аспекте. На современном телевидении в процессе эволюции телевизионных жанров, типов и форматов телевещания наблюдается стала тенденция интегрированного отбора телевизионных программ, диффузия, гибридизация жанров. В связи с этим, целесообразно показать процесс дифференциации форм и жанров телевизионных программ. работы заключается в расширении представлений о причинах, которые способствовали рождению новых жанров и жанровых признаков на телевидении. **Выходы:** исследованы жанровые особенности современных телевизионных программ, выявлены причины, которые способствовали переосмыслению традиционных жанров, становлению новых типов телевизионного вещания. Были исследованы причины, которые способствовали рождению новых жанров и жанровых признаков на телевидении. Проанализировано, как внедряя новейшие цифровые технологии, используя богатство выразительных средств, телевизионщики постоянно расширяют и разнообразят жанровую палитру программ и передач, находятся в постоянном поиске эффективности синтеза изображения и слова.

Ключевые слова: телевидение, телевизионный жанр, телевизионные программы, информация.

Cimokh Natalia, associate professor of the Department of TV-journalism, Broadcasters and Announcers of TV-programs, Kyiv National University of Culture and Arts

The genre differentiation of TV programs

Purpose of Research. The purpose of the article is to consider the reasons that stimulate the creation of the new CRT forms, the revision of traditional genres, becoming of new types of the TV broadcasting. The tasks of the article are to extend an idea about genre aspects and analyse the process of differentiation of genres on modern television.

Methodology. The research methodology consists of comparative, historical and logical methods that allow to analyse modern television, the process of evolution of televisional genres, types and formats of broadcasting. The author observes the tendency of the integrated selection of telecasts, creation of new genres became. **Scientific Novelty.** The scientific novelty of work consists in expansion of ideas about reasons of the appearance of new genres and genre signs on television. The comparative analysis of modern evolution of media genres, types and formats of television shows the tendency of the integrated selection of telecasts and gives the opportunity to realize reasons of the appearance of new genres, basic progress of television trends in a historical aspect. So, the author highlights the process of differentiation of forms and genres of telecasts. **Conclusions.** The genre features of modern telecasts are analysed. The reasons of the appearance of new genres and genre signs on television are considered. The newest digital technologies diversify the genre palette of the programs and transmissions, and are in the permanent search of efficiency of synthesis of image and word.

Key words: television, television genre, television program, information.

Актуальність теми дослідження. Практичний аналіз телевізійного контенту дає можливість глибше зrozуміти причини виникнення нових жанрів, та виявити основні тенденції інтегрованого відбору телевізійних програм, дифузії, гібридизації жанрів. У зв'язку із цим доцільно показати процес диференціації форм і жанрів на сучасному телебаченні та шляхи його історичного розвитку. Перші судження про жанри можна знайти вже в Античну епоху, а саме в «Поетиці» Арістотеля. Сам термін з'явився набагато пізніше, але дискусії про його значення тривають і досі.

Жанр (від фр. *genre* – «манера, різновид») у мистецтвознавстві – рід твору, що характеризується сукупністю формальних і змістовних особливостей, це тип, який відзначається особливими, тільки йому властивими рисами й ознаками щодо композиції, структури, образних засобів і творчих прийомів, мови і стилю викладу.

Про тенденції розвитку телебачення, аспекти з історії, теорії та еволюції жанрів, писали як зарубіжні так і вітчизняні дослідники. Зокрема, у своїх наукових працях, такі автори, як: Е. Багіров, В. Бугрим, А. Вартанов, В. Гоян, В. Єгоров, Г. Кузнецов, В. Цвік та ін. виявили основні тенденції розвитку телебачення в історичному аспекті, його специфіку та роль для культурного розвитку суспільства, особливості драматургії телевізійних жанрів.

Варто відзначити науковий доробок в галузі телебачення і, зокрема, жанрів, українських дослідників С. Безклубенко, кандидата мистецтвознавства, доктора філософських наук; І. Мащенко, академіка Телевізійної академії України; М. Недопітанського, кандидата філологічних наук та ін. У своїх працях вони досліджували культурологічні аспекти розвитку телебачення, художніх жанрів та їх особливості.

Автор підручника з телевізійної журналістики «Інформаційні жанри телебачення», Р. Борецький розробив класифікацію жанрів телебачення, де виокремлено такі: інформаційно-публіцистичні — інформаційний виступ у кадрі, коментар, огляд, репортаж, інтерв'ю, бесіда, дискусія, прес-конференція; і художні (постановочні, ігрові) — нарис, документальні кіно - та відеофільми. Враховуючи динамічний розвиток телебачення, наслідком чого стала зміна жанрової структури телевізійного контенту, було зроблено спробу розширити уявлення про жанрові аспекти та дослідити диференціацію жанрів, сучасних телевізійних програм.

Мета дослідження: вивчити диференціацію жанрів та розширити уявлення про жанрові аспекти на сучасному телебаченні. Розглянуті причини, що сприяли народженню нових екранних форм, переосмисленню традиційних жанрів, становленню нових типів телевізійного мовлення.

Аналізуючи програми сучасного телебачення, можна зазначити, що вдале поєднання в них документального з художнім, тотожного з протилежним, а також використання елементів одного жанру в матеріалах іншого надає можливості для розвитку нових жанрів, видів і форм телевізійного контенту. За допомогою впровадження новітніх цифрових технологій та використання багатства виражальних засобів, телевізійники постійно розширюють та урізноманітнюють жанрову палітру програм і передач, знаходяться у постійному пошуку ефективності синтезу зображення і слова. Криза ідей, та боротьба за рейтинги привела до дифузії, взаємопроникнення та злиття жанрів, видів і форм телевізійної продукції. Телебачення синтезує у своїх передачах безліч інформаційних жанрів і різних видів мистецтва [4, 164].

У кожній області художньої діяльності жанрова диференціація особливо залежна від специфіки виду мистецтва: такий жанровий ряд, як «побутовий жанр – портрет – пейзаж – натюрморт», властивий живопису і неможливий у музиці, літературі і кіномистецтві; так само «пісня – роман – кантата – ораторія» є ряд специфічно музичних жанрів. Однак існують загальні для всіх мистецтв жанрові диференціації, які лише по – своєму відбиваються в кожному виді. Професор В. Й. Здоровага слушно зазначає, що слово «жанр» не однозначне. Поширене у східнослов'янських мовах, воно не вживається, скажімо, у польській. Під словом «вид» (*gatunek*) тут прийнято розуміти як рід, так і

вид літературного твору. Його визначальними ознаками вважають різноструктурні елементи: предмет відображення, тип мовної організації, будови, композиції твору [5, 51].

У «Літературознавчу словнику – довіднику» літературний жанр трактується як «один з головних елементів систематизації літературного матеріалу, що “класифікує літературні твори за типами їх поетичної структури”, розрізняючи при цьому літературний рід (загальне), літературний вид (особливве), різновид (жанр) [7, 417]. Навіть відкинувши сuto мистецьке трактування жанру як картини на побутові сюжети (так званий жанровий живопис), трояке значення терміну зберігається. В одному випадку жанром називають відповідний рід (лірика, драма), у другому – вид (роман, поема), у третьому – різновид (детективний, історичний, науково – фантастичний, соціально – побутовий роман). Трапляються ще складніші ситуації, коли поняття «жанр» має або надто широке, або вузьке значення. У літературній практиці про публістику, скажімо, говорять і пишуть як про жанр. Водночас ми знаємо, що для публістики характерна жанрова багатоманітність. Бо ж публістика – це не тільки стаття, а й нарис, есе, відкритий лист, фейлетон, памфлет тощо [5, 143].

Отже, жанр – це форма пізнання і відображення, а у мистецтві – творення дійсності. У журналістиці під жанром розуміють «усталений тип твору, який склався історично і відзначається особливим способом освоєння життєвого матеріалу, характеризується чіткими ознаками структури» [2, 6]. Наголошується, зазвичай, на тому, що кожен жанр відзначається конкретною роллю в системі ЗМІ і характеризується певною композиційною організацією матеріалу. Правда, поділ журналістських матеріалів на жанри до певної міри умовний, має скоріше не практичний, а теоретичний характер. Жанрові особливості на практиці певною мірою розмиваються: в матеріалах одного жанру наявні елементи іншого» [6, 205].

Для читача, радіослухача чи телевізійного глядача не так важливо, якого жанру матеріал ззвучить по радіо, опубліковано у газеті чи показують по телевізору. Чимало людей достеменно не знає, що таке жанри. Головне для них, – щоб матеріал був цікавим. Детально феномен цікавого в журналістиці розглядає професор В. Здоровега: «Будь – яку людину зацікавить журналістський твір, коли в ньому доступно розповідають про свіжу і неординарну новину, поєднано новизну факту і новизну думки, коли важливе подано цікаво. Якщо новизна і незвичність факту є найпершим способом зацікавлення, то новизна, оригінальність думки і подачі його – другий спосіб зацікавлення реципієнта» [5, 49].

В умовах інформаційного бума, глобалізації, інформаційних війн за серця і розум людей, а відповідно і за рейтинги, проблема задоволення цікавості реципієнтів, набуває особливого значення. Для цього журналіст повинен не тільки цікаво писати, розповідати і показувати соціально – важливі факти, події, явища, а і дуже добре знати особливості та можливості того засобу масової інформації, у якому він працює.. Тому знання ознак жанру, його специфіки, можливостей реалізації творчого задуму не тільки скорооче і полегшує шлях до досягнення мети, а й робить його більш плодотворним.

У процесі створення журналістського матеріалу, чи-то друкованої статті, чи-то телевізійного сюжету, кожен автор опиняється в ситуації вибору ефективного шляху виконання творчого задання, яку можна реалізувати в різноманітних жанрах журналістики. Як вважають теоретики, у кожного жанру є свої пізнавальні та яскраві можливості, ознаки і характеристики. Журналістська творчість часто визначається саме жанрами і не випадково вже багато років серед журналістів існує спеціалізація за жанровою ознакою. Але проблема жанрового визначення на цьому не закінчується, бо в кожному жанрі схрещуються такі закономірності журналістської творчості, як взаємодія жанру й методу, співвідношення форми і змісту, фактичного й образного в жанрі, простору і часу, авторського задуму і жанрового втілення, цільової установки жанру і очікувань телеглядачів.

Журналістські твори так само, як і твори літературні, мистецькі, існують у певних більш – менш усталених формах, які сформувались історично, були вироблені багаторічною практикою діяльності засобів масової інформації. Ці форми називають словом «жанр», а розділ теорії журналістики, який вивчає поділ текстів на жанри, називають «жанрологією».

Кожен жанр має свої внутрішні закони і зовнішні прояви. Жанрові форми не є канонічними, вони постійно розвиваються, еволюціонують. У розвитку жанрів постійно спостерігаються дві тенденції: уdosконалення і взаємозбагачення. Будівельним матеріалом, з якого формуються окремі жанри, служать елементи, що окреслюють риси жанру і відмежовують його від інших жанрів. Словом, це ті “стійкі” ознаки, ті суттєві елементи, без яких твір не може існувати. Особливості жанру визначаються не тим, що інколи в ньому є, а тим без чого він немислимий і що становить його сутність, закон, за яким він створюється.

Болгарський вчений Ст. К. Станчев називає сім основних елементів, котрі, на його думку, характеризують журналістські твори і визначають жанр. Це – тема; характер опису фактів; кількість, якість і масштаб суджень; літературна форма і якість матеріалу; характер спостережень і спосіб вивчення матеріалу; теоретичне охоплення; обсяг матеріалу [9, 326]. Зрозуміло, кожен жанр визначається не одним із названих елементів або ознак, а всією їх сукупністю.

За визначенням професора В. Здоровеги є три основні жанровотворчі фактори: предмет або об'єкт відображення, цільова установка відображення і метод відображення. Звичайно, про одну і ту ж подію чи явище можна розповісти у замітці, репортажі, статті, романі. У сучасній журналістській практиці безліч випадків, коли про одну і ту ж подію повідомляють радіо, газети, ширше її коментують, аналізують, ставлячи в контекст інших подій і явищ. Цілком закономірний і зворотний процес, коли про серйозну публікацію у тому чи іншому виданні стисло повідомляють інформаційні агентства, радіо і телебачення. І все ж, найбільш детально предмет або об'єкт може бути найліпше відображені саме у відповідному жанрі. [5, 51].

Практично будь-яка система жанрів зазвичай має кілька рівнів. Наприклад, відповідно до одного рівня класифікації жанри поділяються на публіцистичні та інформаційні, відповідно до критерію, які питання цікавлять автора: як, чому та з якою метою, або що, де, коли. Відповідно до іншого варіанта, ідентифікуються три види публіцистики: інформаційна (замітка, звіт, виступ, інтерв'ю, репортаж), аналітична (коментована інформація із внесенням авторської суб'єктивності – коментар, огляд, дискусія, прес – конференція, кореспонденція) та художня (нарис, замальовка, есе, сатира...). У свою чергу, кожен конкретний жанр може мати кілька різновидів, як, наприклад, репортаж – прямий про подію (синхронний або німий), постановочний («спровокована ситуація») і тематичний (проблемний). У зв'язку з технічним прогресом на телебаченні, якість програм повсякчас поліпшується, відповідно збільшується та покращується використання зображенально-виражальних методів в конкретному жанрі.

Розвиток телебачення, криза ідей, боротьба за глядача та рейтинги каналів сприяли народженню нового жанру – інформаційно – розважального (інфотеймент).

«Інформувати, освічувати й розважати» – це основні принципи телерадіомовлення, сформовані Бі – бі – сі. Вітчизняне телерадіомовлення формує близькі до цих принципів функції, а саме: розважальну, інформаційну та комунікативну [1, 5].

У сучасній медіа-культурі серед різноманітної продукції телебачення, радіо, інтернету дедалі більше уваги приділяється новим жанрам, що будується на основі розваги. Ця тенденція незмінно супроводжує засоби масової комунікації в їхньому прагненні залучити й утримати увагу якнайбільшої аудиторії до тієї чи іншої програмами [8, 4].

У зв'язку з технічним прогресом на телебаченні, якість програм повсякчас поліпшується. Новий перспективний поштовх для розвитку жанрів отримав інформаційно – розважальний тип програм. В ХХ столітті найпопулярніша програма на телеекранах Європи та Америки – ток – шоу. По популярності з нею можна порівняти лише ігри та змагання, які транслюються усіма діючими телеканалами і які є невід'ємною частиною індустрії телерозваг. Один з багатьох жанрів, що з'явився у роки перебудови і як «калька» західних телепрограм – ток - шоу. Класичне ток - шоу є трикутник: Ведучий – запрошені співрозмовники (експерти) – глядач в студії. Ток – шоу об'єднує прийоми журналістики і сценічні прийоми. Схема жанру досить проста і безпрограшна – герой, глядачі, ведучий, питання й відповіді. Але фахівці цього жанру вважають, наприклад, що запорукою успіху ток - шоу є гумор. Герой мусить уміти глузувати з себе.

У перекладі з англійської дослівно ток-шоу – розмовне видовище, розмовне шоу. Воно було перенесене з естрадної сцени в телевізійні павільйони і завоювало широку популярність у глядачів уже у 60 – ті рр.: спочатку в Америці, а потім у Західній Європі й по всьому світу. Журналісти визнають також поняття «контактної» телепрограми. Соціологи термін «контакт» замінюють поняттям «зворотний зв'язок» [2, 4]. Мається на увазі «перегляд; приймання повідомлення». Саме шляхом виявлення залежності виникнення контакту від низки чинників: віку, освіти, сімейного стану, статі конкретного глядача є можливість уточнити адресат телеповідомлення, оцінити якість передачі, її популярність. Поняття ж «контакт» виявляється пов'язаним не лише з технічними можливостями ТБ, а й з оцінкою їхньої практичної реалізації. Виявлення контакту, його продовження або відмову слід розуміти як реакцію глядачів на телепрограму, як зворотний зв'язок в елементарному його прояві [2, 9].

Враховуючи диференціацію та синтез художньо – публіцистичних жанрів можна визначити три основні форми телевізійних програм. Інформаційно – освітня форма: це твори, які доносять ту чи іншу інформацію на певну тему, або дають знання з якогось предмету. Використовується на телебаченні, радіо, в друкованих засобах, в театрі, в інтернеті. Сюди відносяться публіцистичні, інфор-

маційні, інформаційно –аналітичні художньо – публіцистичні жанри, науково – популярні та документальні фільми, освітньо – пізнавальні передачі, передачі про послуги та корисні поради, анонси.

Художньо – тематична форма: це художні або екранні твори на якусь певну тематику, в основі якої лежить літературний твір або документальний факт, і яка розкривається за допомогою художніх засобів мистецтва. Використовується в кінематографі, на телебаченні, радіо, в друкованих засобах, в театрі, в Інтернеті. Жанри: художні фільми, серіали, короткометражне кіно, документальне кіно, анімація, літературні твори: романі, повісті, оповідання, п'еси, радіостави та інші.

Розважальна форма – форма спрямована на створення розваг, гарного настрою, задоволення. Використовується в кінематографі, на телебаченні, радіо, в друкованих засобах, в театрі, в Інтернеті. Сюди відносяться: художні фільми, передачі про культуру і мистецтво, передачі про кримінальні події, інтелектуально – розважальні програми, ток – шоу, вікторини, програми інфотеймент, реаліт - шоу та багато інших.

Висновки. Підсумовуючи сказане, можна зробити висновок, що жанри – це цілісна і розвинена система, характерна особливість якої – стабільність і рухливість водночас. Вони постійно удосконалюються і взаємозбагачуються, можуть зникати і з'являтися знову. Будівельним матеріалом, з якого формуються окремі жанри, служать елементи, що описують риси жанру і відмежовують його від інших. Ця динамічна структура постійно розвивається і змінюється, має свої зовнішні і внутрішні зв'язки і прояви. Внаслідок еволюції виникають нові жанри зникають старі, відбувається взаємопроникнення, дифузія жанрів (наприклад, для збільшення видовищності інтерв'ю включає риси репортажу, а репортаж – залишає риси художності аж до образності нарису, з виявленням авторської позиції, що нехарактерно для репортажу в чистому вигляді). Явище еволюційного перетворення жанрів, привело до заміни диктора як «голови, що вміє говорити» на ведучого – коментатора, або модератора, а інформаційні програми перетворилися на аналітичні, або інформаційно - аналітичні). Деякі жанри (наприклад ток – шоу, авторські програми) з розширенням тематичного обсягу і поглибленим змісту інформації поступово підвищують свій ранг. Так еволюція драми, пройшла шлях від ординарного літературного жанру до групи жанрів (драма, поема, комедія, трагедія, фарс, водевіль, мелодрама, трагікомедія та ін.) Отже, на кожному етапі розвитку жанр відроджується і оновлюється, незалежно один від одного, при цьому, не забуваючи про своє минуле. Втім, змінюючись і трансформуючись, жанри зберігають, основні типологічні ознаки.

Література

1. Багиров Э. О. Очерки теории телевидения (текст) / Э. О. Багиров. – Москва: Искусство, 1978. – 5 с.
2. Борецкий Р. А. Осторожно, телевидение! / Р. А. Борецкий. – Москва: Искусство, 2003.
3. Гоян О. Я. Основи радіожурналістики і радіоменеджменту: Підручник / О. Я. Гоян. – .., 2004. – 164 с.
4. Григораш Д. С. Журналістика у термінах і виразах. / Д. С. Григораш. – Львів, 1974, – 76 с.
5. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості: Підручник, 2 – ге вид., перероб. і допов. / В. Й. Здоровега – Львів: PAIS, 2004.–143 с.
6. Карпенко В. П. Журналістика: основи професіональної комунікації./ В.П.Карпенко – К, 2002, – 205 с.
7. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т. Гром'як. – К.: Академія, 1997. – 417 с.
8. Машченко І. Г. Телебачення України / І. Г. Машченко. – К.: Тетра, 1998. – Т.2:– 528 с.
9. Станчев С. К. Теория и практика печати. / С. К. Станевич – София, 1964, – 326 с.

References

1. Bagirov, E. O. (1978). Essays television theory. Moscow: Iskusstvo [in Russian].
2. Boretsky, R. A. (2003). Carefully, television! Moscow: Iskusstvo [in Russian].
3. Goian, O. Y. (2004). Basics of journalism and radio-management: textbook. Kyiv [in Ukrainian].
4. Grigorash, D. S. (1974). Journalism in terms and expressions. Lviv [in Ukrainian].
5. Zdorovega, V. J. (2004). Theory and methodology journalistic work: textbook. Lviv: PAIS [in Ukrainian].
6. Karpenko, V. P. (2002). Journalism: the basics of professional communication. Kyiv, [in Ukrainian].
7. Gromiak, R. T. (1997). Literary Dictionary Directroy. Kyiv: Akademia [in Ukrainian].
8. Maschenko, I. G. (1998). Television of Ukraine. Kyiv: Tetra, [in Ukrainian].
9. Stanchev, S. K. (1964). Theory and practice publishing. Sofia [in Bulgarian].